

การจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่างๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช

Conflict Management of Villagers from Various Communities Surrounded On Nut Garbage Disposal Plant

ศรัญญา บิตลาม¹ และ สุจิตรา เจริญศิริณัฐยง²

Sarunya Bitsalam and Sujittra Charoenhirunyingsos

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้ง ของชาวบ้านจากชุมชนต่างๆ รอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช และเสนอแนวทางจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น งานวิจัยเป็นแบบผสมผสาน ระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากประชาชนในชุมชนต่างๆ บริเวณโรงขยะอ่อนนุช จำนวน 157 ครัวเรือน ส่วนเชิงคุณภาพได้ทำการ รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนจากชุมชนต่าง ๆ บริเวณโรงขยะ จำนวน 19 คน และ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านมีการบุกรุกพื้นที่โรงกำจัดขยะอ่อนนุช ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 38.2 มีรายได้ต่อเดือน อยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 42.7 และส่วน ใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 36.9 โดยมีรูปแบบของการลักลอบปลูกสร้าง ส่วนใหญ่เป็นเพิงพักชั่วคราวร้อยละ 51 รองลงมาเป็นอาคารที่พักอาศัย และร้านค้ารับซื้อของเก่า พื้นที่ดังกล่าวเข้าข่ายการบุกรุกพื้นที่ของหน่วยงานรัฐ ทำให้เข้าข่ายถูกเวนคืน ซึ่งรัฐได้แจ้งให้ชาวบ้าน ทราบเกี่ยวกับการเวนคืนล่วงหน้า แต่ก็ยังมีชาวบ้าน กว่าร้อยละ 19 ที่ยังไม่ยินยอมออกจากพื้นที่ ดังกล่าว เนื่องจากได้ทำการซื้อหรือเช่าต่อจากผู้อื่น โดยไม่ทราบว่าเป็นพื้นที่ของรัฐ จึงต้องการค่าชดเชย ทำให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นแนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ จึงยังต้องการความจริงจังในการแก้ไขปัญหาประชาชนจากรัฐ โดยมุ่งเน้นไปที่ความคิดเห็นของชาวบ้าน และการแบ่งปันกัน เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและช่วยดำเนินการรื้อถอน การย้าย โดยให้ความสำคัญกับการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง โรงกำจัดขยะ อ่อนนุช

¹นิสิตปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ

Master's student, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ

Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok.

Corresponding author e-mail: sarunya.b1922@gmail.com

Article history: Received 29 April 2019, Revised 26 June 2019, Accepted 28 June 2019

Abstract

This research aims to study the conflicts situation of villagers from various communities surrounded On Nut garbage disposal plant and to study the ways to manage the conflict between villagers from various communities surrounded On Nut garbage disposal Plant and government agencies. This research is coupled between quantitative and qualitative researches. By quantitative research collecting data from samples from people in various communities 157 households in area surrounded On Nut garbage disposal Plant. For qualitative research collecting data using structured interviews to government agencies, community leaders and people from various communities surrounded On Nut garbage disposal Plant in the amount of 19 people and analyze data with content analysis.

The result indicated that villagers are invading the area of the garbage disposal plant at On Nut. About 38.2 percent of invader are employed and had income between 5,000-10,000 baht for 42.7 percent and most of them had only primary education for 36.9 percent. Most of the invading area were temporary shelters for 51 percent, followed by residential buildings and antique shops. Which such areas are invaded to the area of government agencies causing to be expropriated. However, the state informed the villagers about the expropriation, but there are still more than 19 percent of the villagers who still do not agree to leave the area, because they have bought or rented this area from the others without knowing that area is occupied by government. Therefore, their need compensation to solve these problems. Guidelines for managing conflicts between the villagers and government agencies still need the sincere in solving problems for the people from the state. Focusing on the opinions of the villagers and sharing together, such as organizing activities together to determine the solution and help to proceed with the demolition of the move by giving priority to peaceful conflict management.

Keywords: *Conflicts, Garbage disposal plant, On Nut*

บทนำ

การเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของประเทศไทย ทำให้ผู้คนได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในเมืองหลวงเป็นจำนวนมาก สถิติของศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร พบว่า พ.ศ. 2561 จำนวนประชากรในกรุงเทพฯ มีจำนวนทั้งสิ้น 5.67 ล้านคน และมีจำนวนบ้านเรือนใน พ.ศ. 2561 จำนวน 2,887,274 หลัง (การเคหะแห่งชาติ. 2561) สำหรับจำนวนประชากรที่มีจำนวนมากส่งผลให้ปริมาณขยะต่อวันมีปริมาณมากตามไปด้วย จากรายงานสถิติปริมาณขยะมูลฝอยของกรมควบคุมมลพิษ พบว่า ในพ.ศ. 2559 มีปริมาณขยะเฉลี่ย 10,130.22 ตันต่อวัน และในพ.ศ. 2561 มีปริมาณขยะเฉลี่ย 25,713.48 ตัน ต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ. 2562) ทำให้เริ่มมีโครงการสร้างศูนย์กำจัดขยะเพิ่มเติมตาม

พื้นที่ต่าง ๆ เช่น ศูนย์กำจัดขยะอ่อนนุชบนพื้นที่ 500 ไร่ แต่เนื่องจากศูนย์มีพื้นที่ขนาดใหญ่ จึงทำให้ การดูแลพื้นที่ไม่ทั่วถึง และเกิดการบุกรุกในบริเวณพื้นที่รอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช โดยในช่วงแรก ชาวบ้านที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่นั้น เข้ามาเก็บขยะเพื่อนำไปขาย ต่อมาพบว่า มีชาวบ้านเข้ามาบุกรุกเพื่อ สร้างถื่นฐาน และมีการพังกาแพงที่กั้นต่าง ๆ เพื่อก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย ร้านค้า ร้านรับซื้อของเก่า และย้งรวมตัวกันเป็นชุมชนต่าง ๆ บริเวณโดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช ทำให้ทาง หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ต้องการเรียกคืนพื้นที่เหล่านี้เพื่อการก่อสร้างถนน ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน จนเกิดประเด็นความขัดแย้งขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า ทางสำนักงานเขตประเวศ หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร หรือภาครัฐจะเข้าดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร และจะ สามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยวิธีการใดบ้าง

จากข้อมูลของกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาจากกลุ่มชาวบ้านหลาย ๆ ชุมชน ได้เข้ามาบุกรุก พื้นที่ภายในเขตโรงขยะเพื่อเข้ามาอยู่อาศัยมีจำนวนกว่า 256 หลังคาเรือน (สำนักงานประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร. 2560) และมีการลักลอบนำขยะในบ่อขยะออกไปขาย นอกจากนี้ยังมีชาวบ้าน บางกลุ่มได้เจาะกำแพงรอบ ๆ พื้นที่โรงกำจัดขยะอ่อนนุช เพื่อทำเป็นทางเข้าออก เมื่อหน่วยงาน กรุงเทพมหานคร เข้ามาดำเนินการขอคืนพื้นที่เพื่อทำถนน จึงส่งผลทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณ ดังกล่าว ได้รับความเดือดร้อน จากมุมมองที่ต่างกันระหว่างรัฐกับชุมชนในเรื่องการบุกรุกที่ดิน จึงเป็น จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในปัญหาการเวนคืนที่ดิน ซึ่งฝั่งผู้บุกรุกยืนกรานที่จะไม่ย้ายออก เนื่องจาก ชาวบ้านถือว่าพื้นที่ดังกล่าว เป็นกรรมสิทธิ์ของตน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบางส่วนที่อาศัยอยู่ใน บริเวณชุมชนใกล้เคียงมาเป็นเวลากว่า 40 ปี ได้ให้ข้อมูลว่า การขอเวนคืนพื้นที่จากทางรัฐนั้น ได้เริ่ม กระทำมานานแล้ว ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2528 โดยทางกรุงเทพมหานครได้ทำการขอคืนพื้นที่มาโดย ตลอด และเริ่มมาทำอย่างจริงจังในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันสถานการณ์ความขัดแย้งในการรื้อไล่ ที่ดินคืนจากชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ เพื่อนำมาทำถนน ยังคงดำเนินต่อไป และยังคงหาข้อสรุปไม่ได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่างๆ รอบโรงกำจัด ขยะอ่อนนุช เพื่อทำการศึกษาถึงสภาพปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้าน และหาแนวทางการจัดการ ความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ รอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุชที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้เป็น แนวทางในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐกับประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุชกับหน่วยงานของรัฐ

ขอบเขตของการวิจัย

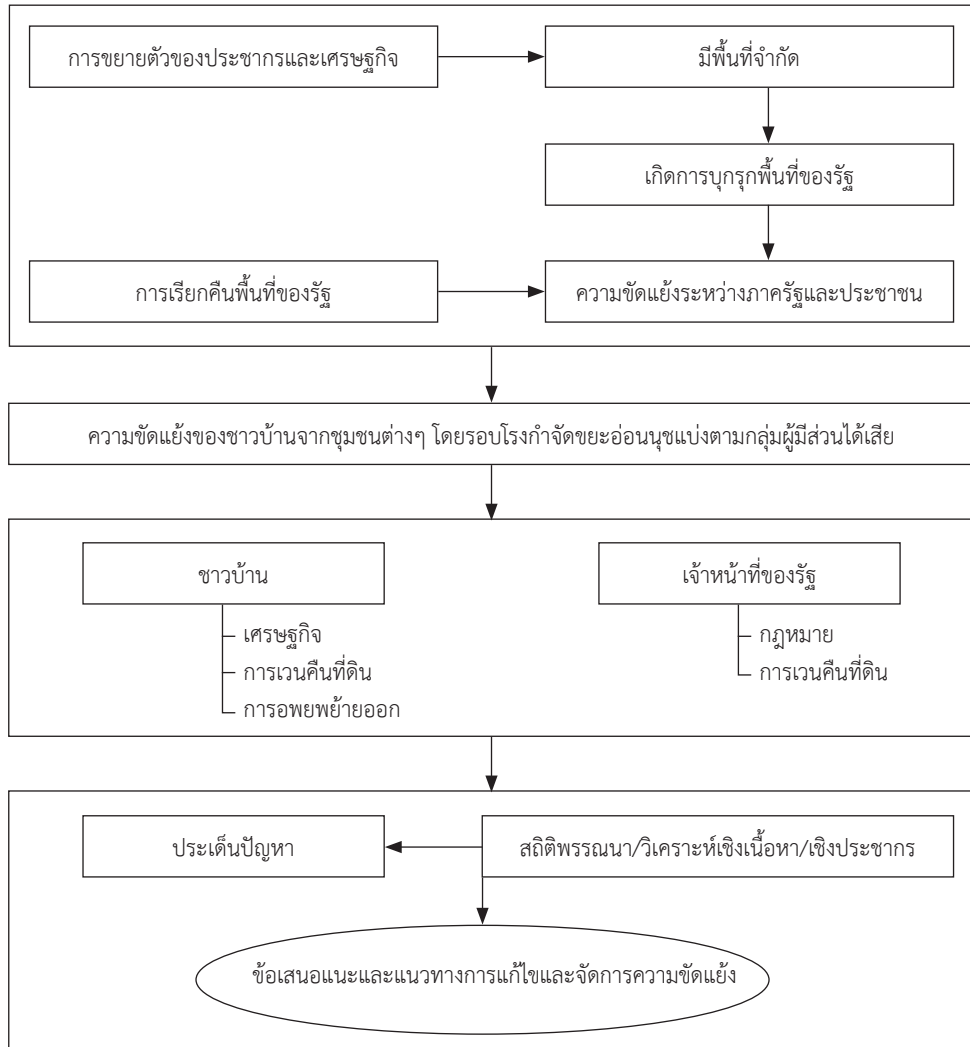
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา: การวิจัยนี้ศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง และความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง
2. ขอบเขตด้านประชากร: ประชากรจากชุมชนต่างๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา: เดือนกันยายน พ.ศ. 2561 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562

4. ขอบเขตด้านพื้นที่: พื้นที่โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้มีกรอบแนวคิดของการของการวิจัยที่สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านจากชุมชนต่างๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนจากชุมชนต่างๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช ได้มาจากสูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1973) จำนวน 157 ครีวเรือน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน 2) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร สำนักงานกฎหมายและคดี และสำนักงานเขตประเวศ จำนวน 3 คน 3) ประชาชนจากชุมชนต่าง ๆ รอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช จำนวน 12 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และแนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนผลงานที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเพื่อจัดการความขัดแย้ง

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการตั้งคำถามลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ใช้คำถามที่มีมาตรฐานเหมือนกัน โดยผู้วิจัยได้กำหนดคำถามล่วงหน้า และเหมือนกันทุกคน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อขอความร่วมมือเก็บข้อมูลกับประชาชนจากชุมชนต่าง ๆ บริเวณโรงขยะ จากนั้นทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 157 ฉบับ เมื่อผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนมาทั้งหมดแล้วได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำไปวิเคราะห์ผลทางสถิติ

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยรวบรวมด้วยตนเองด้วยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากแหล่งข้อมูลโดยตรง คือ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนจากชุมชนต่าง ๆ บริเวณโรงขยะ โดยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึก และบันทึกเสียง ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและไม่บิดเบือนไปจากความเป็นจริง เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด มาจัดระเบียบและลงรหัสเพื่อใช้ในการประมวลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล และ การจัดการความขัดแย้ง

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ดำเนินการถอดเทปคำสัมภาษณ์ ตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดกลุ่ม จำแนก แยกประเภทตามประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช การวิเคราะห์สภาพปัญหา แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) วิเคราะห์ปัจจัยจากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 2) สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมีผลการวิจัยดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ปัจจัยจากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 70.1 มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 29.3 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 36.9 อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 38.2 ส่วนใหญ่มีรายได้ 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 42.7 ส่วนใหญ่มีลักษณะที่พักเป็นเพิงพักชั่วคราว จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 51.0 อาศัยอยู่ในชุมชน มากกว่า 20 ปีขึ้นไป จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 27.4 มีจำนวนผู้พักอาศัย 3 – 4 คน จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในชุมชน จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 93.0 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=157)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	47	29.9
หญิง	110	70.1
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	32	20.4
30 – 40 ปี	42	26.8
41 – 50 ปี	37	23.6
มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	46	29.3
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	58	36.9
มัธยมศึกษาตอนต้น	29	18.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	45	28.7
อนุปริญญา/ปวส.	17	10.8
ปริญญาตรี/เทียบเท่า	8	5.1
อาชีพ		
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	8	5.1
พนักงานบริษัทเอกชน	32	20.4
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	46	29.3
รับจ้างทั่วไป	60	38.2
อื่นๆ	11	7.0

ตารางที่ 1: (ต่อ)

(n=157)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	10	6.4
5,000 – 10,000 บาท	67	42.7
10,001 – 15,000 บาท	48	30.6
15,001 – 20,000 บาท	26	16.6
20,001 – 25,000 บาท	6	3.8
ลักษณะที่พัก		
บ้านพักที่มีการก่อสร้างอย่างมั่นคง	54	34.4
บ้านพักที่เปิดเป็นร้านค้า	23	14.6
ระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ในชุมชน		
น้อยกว่า 5 ปี	28	17.8
5 – 10 ปี	21	13.4
11 – 15 ปี	38	24.2
16 – 20 ปี	27	17.2
มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	43	27.4
จำนวนผู้อาศัยในที่พัก		
1 – 2 คน	40	25.5
3 – 4 คน	78	49.7
4 คนขึ้นไป	39	24.8
Mean = 3.89, S.D. = 1.88, Max = 12, Min = 1		
สถานภาพในชุมชน		
มีตำแหน่งในชุมชน	11	7.0
ไม่มีตำแหน่งในชุมชน	146	93.0

ข้อมูลการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ รอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช พบว่า ส่วนใหญ่ทราบปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับกทม. จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 74.5 และส่วนใหญ่ทราบว่า การก่อสร้างที่พักเป็นการบุกรุกพื้นที่ของหน่วยรัฐ จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 70.1 โดยส่วนใหญ่มีที่พักเข้าข่ายถูกเวนคืน จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 89.2 สำหรับการแจ้งเวนคืนที่ดินจากหน่วยงานของรัฐ ล่วงหน้ามีจำนวน 138 คน เป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 87.9 ซึ่งส่วนใหญ่ทราบว่าหน่วยงานรัฐจะไม่มีการชดเชยกรณีการเวนคืนที่ดิน จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 100.0 และส่วนใหญ่ยินยอมออกจากพื้นที่ที่ถูกเวนคืน จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 80.3 และชาวบ้านมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมากที่สุด รองลงมา คือ ต้องการให้มีการจัดหาเงินชดเชย จำนวน 34 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 21.7 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2: การจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช

(n=157)		
การจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ รอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช	จำนวน	ร้อยละ
ท่านทราบถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับกทม.		
ทราบ	117	74.5
ไม่ทราบ	40	25.5
ท่านทราบหรือไม่ว่าการก่อสร้างที่พักของท่านเป็นการบุกรุกพื้นที่ของหน่วยงานรัฐ		
ทราบ	110	70.1
ไม่ทราบ	47	29.9
ที่พักของท่านเข้าข่ายถูกเวนคืนหรือไม่		
เข้าข่าย	140	89.2
ไม่เข้าข่าย	17	10.8
ท่านได้รับการแจ้งเวนคืนที่ดินจากหน่วยงานของรัฐล่วงหน้าหรือไม่		
ได้รับ	138	87.9
ไม่ได้รับ	19	12.1
หน่วยงานของรัฐได้มีการชดเชย กรณีการเวนคืนที่ดินให้ท่านหรือไม่		
มี	0	0
ไม่มี	157	100.0
ท่านยินยอมออกจากพื้นที่ที่ถูกเวนคืนนี้หรือไม่		
ยินยอม	126	80.3
ไม่ยินยอม	31	19.7
ท่านต้องการให้หน่วยงานภาครัฐดำเนินการสิ่งใด เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง		
แก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น	3	1.9
เข้ามาช่วยเหลือในการรื้อถอนที่อยู่อาศัย	12	7.6
รับฟังปัญหาของคนในชุมชน	17	10.8
จัดหาเงินชดเชย	34	21.7
จัดหาที่ดิน/ที่อยู่อาศัย	13	8.3
มีการเวนคืนให้เหมาะสม	4	2.5
ไม่ได้ให้คำตอบ	74	47.1

1.2 การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถสรุปละเอียด ได้ดังนี้

1.2.1 ชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช พบปัญหาความขัดแย้งในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุชส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ต้องหาเช้ากินค่ำ จากการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษารายได้เฉลี่ยต่อเดือนเพียง 5,000 – 10,000 บาท มีที่พักเป็นแบบเพิงพักชั่วคราว และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกในครอบครัว และไม่มีโอกาสที่จะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

2) การเวนคืนที่ดิน ชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช ส่วนใหญ่ได้รับการแจ้งเวนคืนที่ดินจากหน่วยงานของรัฐล่วงหน้า แต่ยังมีบางส่วนไม่ได้รับการแจ้งการเวนคืน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของที่ดินของรัฐมีการปกปิดข้อมูล จึงก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัย ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในเวลาต่อมาทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ

3) การอพยพย้ายออก ชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุชส่วนใหญ่ได้เข้ามาบุกรุกที่ดินของรัฐ เนื่องจากเห็นว่าทางราชการยังไม่มีนโยบายที่จะใช้ประโยชน์ที่ดินแห่งนี้ จึงขอเข้ายึดถือครอบครองและทำประโยชน์โดยการปลูกเพิงพัก ที่อยู่อาศัย เป็นการชั่วคราวเท่านั้น เมื่อทางภาครัฐประกาศว่าจะใช้ที่ดินแห่งนี้ เพื่อการก่อสร้างถนน ส่วนใหญ่จึงยินยอมที่จะออกจากที่ดินแห่งนี้โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ แต่มีชาวบ้านเพียงส่วนน้อยที่ยังมีปัญหา ไม่ยอมออกจากที่บุกรุก ให้ข้อมูลตรงกันว่า ได้ซื้อที่ดินแปลงนี้มาจากผู้อื่น เป็นการซื้อ และการเช่าที่ต่อโดยไม่มีหลักฐานเป็นโฉนด หรือเอกสารสิทธิ์ โดยผู้ขายเดิมไม่เคยแจ้งให้ทราบว่าเป็นที่ดินของรัฐ และการซื้อที่ดินแต่ละรายนั้น ซื้อมาไม่พร้อมกัน และได้ทำการปรับปรุงที่พักอาศัยซึ่งต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ด้วยเหตุดังกล่าวนี้หากทางหน่วยงานภาครัฐมีนโยบายจ่ายค่าชดเชยบ้างตามที่เห็นสมควร หรือการหาที่ดินแปลงอื่นมาแทน ชาวบ้านกลุ่มนี้พร้อมที่จะออกจากที่บุกรุกทันที โดยชาวบ้านกลุ่มนี้ไม่ได้มีเจตนาในการขัดขวางความเจริญของพื้นที่แต่เป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิที่จะพึงมีพึงได้ของตนเองเท่านั้น

1.2.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ พบปัญหาความขัดแย้งในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) กระบวนการเวนคืนที่ดินของชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช เป็นที่ดินของรัฐ เป็นการเรียกคืน ไม่ใช่การเวนคืนที่ดิน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นที่ดินของรัฐอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรือมีแค่ใบเสียภาษีบำรุงท้องที่ โดยตามกฎหมายเป็นเอกสารระบุงการครอบครอง แต่ผู้ครอบครองไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น ๆ จึงถือเป็นผู้บุกรุกเข้ามาอาศัยอยู่และทำมาหากินเสมือนเป็นที่ดินของตนเองมาเป็นเวลานาน โดยรัฐสามารถนำที่ดินนี้มาใช้ประโยชน์และไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าชดเชยใด ๆ แต่การที่รัฐจะผลักดันประชาชนออกไปโดยไม่ให้ความช่วยเหลือนั้นจะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนมากขึ้น ประกอบกับเงื่อนไขทางกฎหมายที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติให้สอดคล้อง โดยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐต่างยึดมั่นในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และอำนาจที่มีอย่างเข้มข้น ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าโดนรังแกหรือคุกคาม

2) การบังคับใช้กฎหมายของรัฐ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่าทางรัฐแม้จะมีอำนาจตามระเบียบตามกฎหมายในการขอคืนพื้นที่ก็ตาม แต่ไม่ได้ต้องการที่จะดำเนินคดีกับประชาชนเพียงอย่างเดียว เพราะจะใช้ศาสตร์ทางการปกครองและทางกฎหมายควบคู่กันไป เนื่องจากทางสำนักงานสิ่งแวดล้อมได้พยายามไกล่เกลี่ยและให้โอกาสหลายครั้ง จนผู้บุกรุกส่วนใหญ่ยินยอมออกจากที่บุกรุกโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ไปแล้ว เพราะทราบอยู่ว่าเป็นที่ดินของรัฐ แต่ยังมีบางส่วนที่ยังไม่ยินยอมออกจากพื้นที่ ดังนั้นทางสำนักงานสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการสุดท้ายที่จะต้องดำเนินคดี เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐ เพื่อไม่ให้ผู้ใดนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตน

2. แนวทางการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุชกับหน่วยงานของรัฐ

2.1 แนวทางการจัดการความขัดแย้ง ในส่วนของชาวบ้านในชุมชน มีแนวทางดังนี้ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดิน ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนโดยรอบโรงขยะอ่อนนุช ได้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับการเวนคืน เพื่อที่ประชาชนจะได้เตรียมวางแผนในการย้ายออกจากพื้นที่ 2) จัดโครงการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ชี้แจง เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของทั้ง 2 ฝ่าย 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินควรให้ความสำคัญกับชุมชน และมีความจริงใจกับชุมชนในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ด้วยการส่งเสริมการทำกิจกรรมหรือการพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างยั่งยืน 4) หน่วยงานภาครัฐควรเสริมสร้างและสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นในการจัดการความขัดแย้ง โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ และวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนด้วย และ 5) หน่วยงานภาครัฐควรมีการจ่ายเงินชดเชยให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบและต้องการรื้อถอนที่พักอาศัยอย่างเป็นธรรม

2.2 แนวทางการจัดการความขัดแย้ง ในส่วนของภาครัฐ มีแนวทางดังนี้ 1) ทำการขอความร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน โดยให้การสนับสนุนเรื่องการรื้อย้ายชุมชนรวมทั้งด้านการกำหนดแผนร่วมกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาในการหาที่อยู่ใหม่ 2) มีการวางแผนและสร้างกรอบความร่วมมือ พร้อมระบุเป้าหมายในการจัดการและลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของภาครัฐและประชาชน โดยต้องมีการระบุเป้าหมายทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวให้ชัดเจน ต้องมีความทันสมัยเท่าทันต่อเหตุของปัญหาและความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน 3) ทำการขอร่วมมือระหว่างภาครัฐ และภาคประชาชนในการจัดกิจกรรมเพื่อลดและจัดการความขัดแย้ง ร่วมกันโดยมีการบูรณาการความร่วมมือในการจัดการความขัดแย้งผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกัน และ 4) นำหลักสันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งมาใช้ โดยการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ปราศจากอคติในการรับฟัง มีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของความขัดแย้ง และมีคนกลางเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐ และประชาชน

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านจากชุมชนต่างๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช จากผลการศึกษาที่พบว่า ชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่รอบๆ โรงขยะอ่อนนุช ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และมีรายได้น้อย คืออยู่ระหว่าง 5,000-10,000 ต่อเดือน และลักษณะที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นเพิงพัก ทำให้ต้องการเงินสนับสนุนจากรัฐเป็นค่าชดเชย เพื่อใช้ในการรื้อถอน ขนย้ายและหาที่พักใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัย ของวีระวงศ์ สุวรรณวิช (2540) ซึ่งกล่าวว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐ เป็นผลมาจาก ที่ดินมีจำนวนจำกัด แต่ราษฎรมีจำนวนมากขึ้น ทำให้ไม่มีที่อยู่อาศัย หันมารุกที่ยึดถือที่ของรัฐกันมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของภราดร บุญวานิช (2543) ที่กล่าวว่า การบุกรุกที่ดินของรัฐเป็นผลมาจากความยากจน และไม่มีที่ดินทำกิน

นอกจากนี้ยังพบว่า มีชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมออกจากพื้นที่ ซึ่งคนกลุ่มนี้ต้องการความช่วยเหลือเรื่องเงินชดเชย แต่เนื่องจากที่ดินดังกล่าวไม่ใช่ที่ดินของเอกชน ตามกฎหมายแล้วรัฐสามารถ

เรียกคืนได้โดยไม่ต้องจ่ายเงินค่าชดเชยให้กับผู้บุกรุก ซึ่งตามกฎหมายผู้ครอบครองไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จึงถือเป็นผู้บุกรุกเข้ามาอาศัยอยู่ในที่ดินของรัฐตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 มาตรา 18 ได้กำหนดบุคคลผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนไว้ ได้แก่ 1) เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย 2) เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นที่รื้อถอนไม่ได้ ซึ่งมีอยู่ในที่ดินที่ต้องเวนคืนนั้นในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา หรือได้ปลูกสร้างขึ้นภายหลัง โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ 3) ผู้เช่าที่ดินโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นในที่ดินที่ต้องเวนคืน แต่การเช่านั้นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งได้ทำไว้ก่อนวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา หรือได้ทำขึ้นภายหลังโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ 4) เจ้าของต้นไม้ยืนต้นที่ขึ้นอยู่ในที่ดินในวันที่ใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา 5) เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นที่รื้อถอนได้ ซึ่งมีอยู่ในที่ดินที่ต้องเวนคืนนั้น ในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา แต่ต้องไม่เป็นผู้ซึ่งจำต้องรื้อถอนโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวไปเมื่อได้รับแจ้งจากเจ้าของที่ดิน เงินค่าทดแทนพึงกำหนดให้เฉพาะค่ารื้อถอน ค่าขนย้าย และค่าปลูกสร้างใหม่เท่านั้น และ 6) บุคคลผู้เสียสิทธิในการใช้ทาง วางท่อน้ำ ท่อระบายน้ำ สายไฟฟ้า หรือสิ่งอื่นซึ่งคล้ายกันผ่านที่ดินที่ต้องเวนคืนนั้น

ดังนั้นประชาชนที่บุกรุกพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงทำให้ชาวบ้านไม่ได้รับเงินค่าชดเชยจากการเวนคืน ประกอบกับเงื่อนไขทางกฎหมายที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎหมาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างยึดมั่นในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และอำนาจที่มีอย่างเข้มข้น จึงทำให้เกิดท่าทีของความไม่เป็นมิตร หรือมีท่าทีที่ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า โดนรังแกหรือคุกคาม ส่วนปัญหาของการเวนคืนที่ดินนั้น เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของรัฐที่ได้ดำเนินการขอคืนพื้นที่ โดยได้มีการไกล่เกลี่ย และให้โอกาสหลายครั้ง จนผู้บุกรุกส่วนใหญ่ยินยอมออกจากที่บุกรุกโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ไปแล้ว เพราะทราบอยู่ว่า เป็นที่ดินของรัฐ แต่ยังมีบางพื้นที่ยังไม่ยินยอมออกจากพื้นที่ จึงมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการสุดท้ายที่จะต้องดำเนินการคดี เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐ

2. แนวทางการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุชกับหน่วยงานของรัฐ

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดินโดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนที่ดิน ควรมีการประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลที่เป็นจริง มีความจริงใจในการแก้ไขให้กับประชาชน และให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการจัดการและลดความขัดแย้ง ซึ่งผลจากการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมักเลือกใช้แนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยการเจรจา ประนีประนอมซึ่งเป็นลักษณะของการเจรจาต่อรองที่มุ่งให้ทั้งสองฝ่ายมีความพอใจบ้าง เป็นลักษณะที่หากจะได้บ้างก็ควรยอมเสียบ้าง หรือในลักษณะที่มาพบกันครึ่งทางโดยพฤติกรรมประนีประนอมนั้นทั้งสองฝ่ายมีความพอใจมากกว่าพฤติกรรมหลีกเลี่ยง และทั้งสองฝ่ายมีความพอใจน้อยกว่าพฤติกรรมร่วมมือ ดังนั้นการประนีประนอมจึงเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกเมื่อเผชิญกับความขัดแย้งโดยที่ต้องจะพยายามรักษาหน้าของทั้งสองฝ่ายหรือความขัดแย้งนั้นเกิดจากการแข่งขันเพื่อทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้การประนีประนอมยังเป็นลักษณะของการพบกันครึ่งทางด้วย (Thomas. 1976 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2540) และยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของพิทยา สอนประสิทธิ์ (2560) ซึ่งกล่าวว่าแนวทางในการลดความขัดแย้งควรมีการจัดการหาคคนกลางเพื่อเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ความสำคัญกับส่วนรวม รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนอย่างจริงใจเพื่อนำไปสู่ความสมานฉันท์

2.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาครัฐจะต้องมีการจัดทำยุทธศาสตร์โดยเน้นการสร้างและประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชนในการจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยจะต้องทำให้เกิดความร่วมมือกันจากหลาย ๆ ฝ่าย ตามแนวคิดของสุพานี สฤกษ์วานิช (2552) ที่ได้กล่าวว่า ความร่วมมือ เป็นเทคนิคหรือวิธีการในการจัดการความขัดแย้งด้วยการแก้ปัญหาพร้อมกัน ซึ่งเป็นการพูดคุยเพื่อให้เข้าใจถึงความต้องการและวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่าย อันจะนำไปสู่การค้นหาทหาทางออกของปัญหาแบบชนะทั้งสองฝ่าย ทำให้ผลประโยชน์อยู่กึ่งกลางระหว่างสองฝ่ายและก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

รัฐและหน่วยงานที่รับผิดชอบควรพิจารณาถึงความเหมาะสม และการชดเชยที่สอดคล้องกับการสูญเสียอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงผลกระทบในปัจจุบันหรือผลกระทบเร่งด่วนเป็นสิ่งสำคัญ รวมไปถึงการชี้แจงเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินให้ชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช และสาธารณชนทั่วไปได้เข้าใจ เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบและโปร่งใสในการเวนคืนที่ดิน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2562). **องค์ประกอบและปริมาณขยะมูลฝอย**. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2562, จาก http://infofile.pcd.go.th/waste/waste_volumn.xls
- การเคหะแห่งชาติ. (2561). **ข้อมูลประชากร 2561**. กรุงเทพฯ: การเคหะแห่งชาติ.
- พิทยา สอนประสิทธิ์. (2560). **การจัดการความขัดแย้งของการก่อสร้างชายฝั่ง**. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. (วิศวกรรมก่อสร้างและการจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ถ่ายเอกสาร.
- ภราดร บุญวานิช. (2543). **ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระวงศ์ สุวรรณวนิช. (2540). **การดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ**. กรุงเทพฯ: กองฝึกอบรม กรมที่ดิน.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร. (2560). **ย้ายชุมชนบุกรุก ศูนย์ขยะอ่อนนุช**. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www.dailyplans.bangkok.go.th/dailyplans58/index.php/1543-4-11-2560>
- สุพานี สฤกษ์วานิช. (2552). **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ แนวคิดและทฤษฎี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2540). **ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ่อน.
- Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. New York: Harper and Row Publication.